

Sainte-Martin (S.) 1708
Scævola Sammarthani

2

PÆDOTROPHIÆ,

Sive de Puerorum Educatione.

LIBRI TRES.

A D

Henricum Gallia & Polonia Regem.

*Vos Sammarthani divina Poemata, crebrâ
Pertractate manu, doctâsque evolvite chartas;
Hic totas Heliconis aquas; hic flumina Pindi
Tota hausit; nullam non novit Apollinis Artem.*

Quilleti Callipædiæ Lib. 3.

LONDINI:

Impensis J. Bowyer, ad Insigne Rosæ, Plateâ Ludgate-
Street juxta porticum Occidentalem Ecclesiæ Divi
Pauli, 1708.

E

PE

Jo.

D

non lib

Helicon

dicium

omnib

Bembu

agrè l

aprè su

oni, f

ce con

Seculū

tantum

E X
EPISTOLA
PETRI RONSARDI

A D

JO. ANTHON. BAIFIUM.

DII boni! quem mihi librum misisti à nostro SAMMARTHANO conscriptum; non liber est, sunt ipsa Musæ: totum nostrum Heliconæ testem appello. Quin & si de eo iudicium mihi concessum sit, velim equidem illum omnibus hujus seculi Poetis anteponere: vel si Bembus, Nangerius, divinusque Fracastorius agrè laturi sunt. Dum enim perpendo quàm aptè suavitatem carminis pura iersæque dictioni, fabulam historiam, philosophiam arti medicæ conjunxerit, libet exclamare.

——Deus Deus ille Menalca.

Seculúmque istud felix dicere, quod nobis talem tantumque virum protulerit.

S

PA

Henn

Fas au
Optan
Carmi
Sit fob

Scævolæ Sammarthani

PÆDOTROPHIÆ,

LIBER PRIMUS.

A D

Henricum Gallie & Polonie Regem.

OS licet illæsi studium immortale pu-
doris

Dulcia nosse vetet genialis fœdera lecti,
Et sentire pium tollendæ prolis amo-
rem :

Hic tamen Aonides (quid enim sine
Numine vestro

Fas audere mihi?) hic etiam vestri aura favoris
Optanda, hæc vestro quærenda est munere laurus,
Carmine dum tenui refero quis cultus alendæ
Sit soboli primùm in cunis, cùm debile corpus

Pabula

Pabula jam exposcit vivo tradenda calori,
 Queis vegetum tenerâ gliscat compagine robur
 Paulatim, & graciles sese diffundat in artus.
 Tu quoque (nam quæcunque vigent Te dante vigorem
 Accipiunt) rege cantantem tua munera Vatem,
 Phæbe Pater, Geniûmque meo concede labori.

Fors erit ut majora canam, cùm tristis Enyo
 Desierit cæcos armare in mutua Celtas
 Vulnera, & externo quæsitus ab hoste triumphus,
 Auspiciis, HENRICE, tuis fortissime Regum,
 Materies aderit nostris accepta Camænis.
 Ecquis enim patriæ nasci de funere vates
 Gaudeat, & proprio sua sanguine carmina fædet?

Tunc ego sive trahes captos in vincula Persas,
 Sive ferum Eoo pelles de litore Turcam,
 Mahometisque domos & fana incesta revelles,
 (Nam neque tantus amor laudis, nec tanta cupido
 Augendi latè Imperii tua pectora turbet,
 CHRISTI etiam ut Sacro signatas nomine Genteis
 Impetere, & fædus fraternum abrumperè malis)
 Quicquid ages, tua facta canam, testisque laborum
 Te sequar, & longæ tradam per sæcula famæ.
 Ipse Pater placidis lætum caput exeret undis
 Jordanes, plausûmque suo de litore reddet.
 Ipsa e palmiferis mihi respondebit Idume
 Saltibus, & Syrii referent mea carmina colles.
 Interea cœli venientem in lumina Musam
 Nunc prima ex ipsis juvet incunabula cunis

Sume-

Sumere, & imbelles teneram tractare puellōs.

Tu verò, mihi quam faustā Junone dicavit
Sanctus Hymen, sanctisque comes Concordia votis,
Grata animo conjux, vitæ focia addita nostræ,

Me quando optatā fecisti prole parentem,
Nec finit alma Venus lentas frigescere tædas,
Accipe sæcundi communia pignora lecti,
Qua Tibi sit servare via: ne pallida quando
Membra animus tenuis linquet diversus in auras
Omnino toti moriamur, at optima nostri
Pars superet, gelido exutos quæ corpore manes
Componat lacrymans, & justa novissima solvat.

Imprimis venerare Hominum, Divûmque Parentem.

Qui tua non sterili turgescere Semina campo
Concedat bonus, & florentem exornet amænâ
Prole domum, in feræ solatia blanda senectæ.
Huic tu ritè pio memores age pectore grates
Sacra ferens; teneram pacato numine plantam
(Ne dubita) infesti nulla inclementia cœli
Auferet ante diem, Speratæve gaudia vertet.

Sed semper tepidas Zephyris mulcentibus auras
Præstabunt nitidi Soles, & nubila pellent.
Tu modò cultum adhibe vigil, actutûmque benigno
Lacte riga, & niveis crescentem prolue rivis.

Nec mihi displiceat quisquis fuit ille Sophorum,
Qui quondam edixit jucundi ut lactis amicos
Haud alio potiùs quam Matris ab ubere rores
Exugat puer, atque alimenta beata capeſſat.

Hoc

Hoc adeò rerum illa parens, hoc optima poscit
 Natura, officiique pias in tempore matres
 Admonet, & soboli prudens accingit alendæ.
 Quippe simul gravidâ genitale resedit in alvo
 Semen, & informis capit coalescere moles,
 Augentur gemminæ felici nectare mamæ,
 Collectamque penum venturo & pabula servant.
 Pòst ubi jam advenit, vagitûque oris acuto
 Implevit cunas miser, auxiliumque petivit,
 Illicet exundans claustris erumpere gestit
 Humor, & infirmæ infantis succurrere vitæ
 Si prohibes, furit in mammis, turbasque dolorum
 Miscet, & ingrata pœnas a matre reposcit.

Præterea cùm res ab eodem semine cretas
 Dulcior humorum concordia misceat ultro,
 An cibus esse potest Naturæ acceptior ullus,
 Ipse suo quàm si de sanguine sanguis alatur?
 Sponte fluunt alimenta suis accommoda rebus,
 Cognatûmque bibunt membra haud invita liquorem
 Non illum adverso pugnans humore moratur
 Temperies, via sed facilis se pandit eunti
 Ocyus, & lætos meliorem educit in artus.

Aspicias ut mollem ætatem quæ plurima lædunt
 Sæpe mala ad solitas pellant si quando querelas,
 Maternæ tantùm (dictu mirabile) mamæ
 Leniter admotâ puerilia ad ora papillâ
 Confestim fileat dolor, in ventôsque faceßat?
 Scilicet ipse suo tanquam de fonte medelam

Hauri-

haurire, & propriâ se mergere gaudet in undâ.
 Huic etenim jam tum assuevit, cùm luminis orbus
 impleret tumidi latebrofa ergastula ventris,
 in quibus ille idem qui nunc quoque corpus alebat
 humor, & exiles augebat sanguine venas.
 Diversus tantum color est. nam sede relictâ
 sanguis ubi calido exiliens se pectore miscet,
 et sursum niveis loca glandibus alba pererrat,
 purpureum ascito mutat candore ruborem
 Coctior, hincque novum sibi lactis nomen adoptat:
 Res tamen una manet. Ceu cum Vulcania Pubes
 urget opus, rapidumque incendit follibus ignem,
 Aurima in ardenti candescit pruna camino,
 Quam si fortè avidis libeat subducere flammis
 fumantem, & liquidâ totam perfundere lymphâ,
 Apparet mutata oculis, positoque rubore
 Nigricat obscurâ tinctus ferrugine carbo:
 Materies penitus tamen immutata remansit.
 Ille color porro, quo non est mundior alter,
 Convenit infanti niveus, ne more ferarum
 Ora tenella cruor, tanquam de cæde recenti
 tingat, & a primis sitis impia sanguinis annis
 inspiret crudelem animum, sed amabile nectar
 Mitiget, & doceat candori assuescere candor.
 Ipsæ etiam Alpinis villosæ in cautibus ursæ,
 & etiam tigres, & quicquid ubique ferarum est
 debita servandis concedunt ubera natis.
 Tu, quam miti animo Natura benigna creavit,

6 PÆDOTROPHIÆ LIB. I.

Exuperes feritate feras? nec Te tua tanger
 Pignora, nec querulos puerili e gutture planctus,
 Nec lacrymas misereris, opémque injusta recuses,
 Quam præstare tuum est, & quæ Te pendet ab unâ?
 Cujus onus teneris hærebit dulce lacertis
 Infelix puer, & molli se pectore sternet?
 Dulcia quis primi captabit gaudia risûs,
 Et primas voces & blæxæ murmura linguæ?
 Tûne fruenda alii potes ista relinquere, demens,
 Tantique esse putas teretis servare papillæ
 Integrum decus & juvenilem in pectore florem?

Felix illa animi, quam non tenet impius error,
 Cui nec amatorem tam cæca libido mereri est,
 Posthabita sobole, ut verum maleficus amorem
 Vincat amor, matrîsq; affectus exigit omnes.

Tu, cui concedunt meliorem Numina mentem,
 Sume ultro quodcûque operæ, quodcûque lab oris,
 Ut serves opus ipsa tuum, & pia munera præstes
 Quin age (nam me operis digressum a limine primo
 Non piget hic retro, quo res vocat ipsa, referri)
 Ne moneo expectes dum claustro exiverit infans,
 Sed simul extiterint concepti plurima fætûs
 Signa, velut solito jam non redeuntia fluxu
 Menstrua, mammarûmque tumor, laxandâque demum
 Cingula, quæquæ notant prægnantes omnia matres,
 Incipe jam tum operam firmandæ impendere proli
 Ne tua forte illum remoretur culpa, necîsq;e
 Causa eadem fias, vitæ quæ causa fuisti.

Præ-

I
 Pr
 Quo
 Neu
 Crude
 Corpo
 Nec t
 Ladis,
 Usque
 Matris
 Ergo
 Corpor
 Et quo
 Corpor
 Cum va
 Unde in
 Nascun
 Vince a
 Tristiti
 Gaudia,
 Sed sem
 Quâ pote
 Præbeat
 Ille quid
 Qui tene
 Uttere, d
 Pellatúr
 Cedat, &
 Nec nulla

Præcipuè angusto ne comprime corpus amictu,
Quo cingunt se more nurus quas Gallia nutrit,
Neu miserum infantem vitæ jam a limine torque
Crudelis, gracili dum te præbere videndam
Corpore aves, pænasque tui luit ille furoris.
Nec tibi non etiam ipsa nocet, corpusque coactum
Lædis, & hinc illum graviora prioribus urgent
Usque mala insontem, quando ipso in ventre necesse est
Matris ut affectus proles captiva sequatur.

Ergo tibi ratio curandi prorsus habenda est
Corporis, inclusum gestas dum corpore fætum.
Et quoniam morbis animi tanguntur & ipsa
Corpora, nempe alio Naturæ abducta facultas
Cum vacat, & solito prohibetur munere fungi,
Unde intemperies, crudique gravissima succi
Nascuntur damna, & membrorum fœdera solvunt,
Vince æstus animi, nec te immoderata cupido
Tristitiæve, metusve agitent, aut noxia sæpe
Gaudia, & infirmam turbant quæ plurima mentem.
Sed semper placidum traducas leniter ævum,
Qua potes, & placidi custos blandissimus ævi
Præbeat in vacuo facilem se pectore somnus:
Ille quidem haud nimio torpentia tempore membra
Qui teneat, sed enim quantum satis esse videbis
Utere, dum fessos recreaverit optimus artus
Pellatúrque labore quies, labor ipse quieti
Cedat, & alternis ambo sua munera præstent.
Nec nulla interea nimia sunt damnat quietis.

8 PÆDOTROPHIÆ LIB. I.

Quippe ubi & obstructas vitioso sanguine venas
Implet, & ingentes humorum colligit imbres,
Ac vivum densâ restinguit mole calorem.
Nonné vides crassis residet quæ pigra lacunis,
Ut putrescat aqua, & fætentem exsuscitet auram,
Lucida sed vitreo quæ flumine labitur unda
Sufficiat blandos in pocula grata liquores?
Quare aliquo penitus tibi membra labore fovenda,
Motus enim, motûque calor stimulatus ab ipso
Absumet facile grave si quid, inutile si quid
Officiat, prolésque novas cùm erumpet in auras
Te leviora manent partûs tormenta, neque illam
Colluvies humorum ingens retinebit euntem,
Et validæ integro superabunt corpore vires,
Eniti quibus, & maturum carcere fætum.
Téque simul longâ valeas exolvere curâ,

Ille tamen labor esto levis quemcunque capeffes,
Franget enim haud dubie nimius, virésque resolveret.
Quo fit ut assuetis interdixisse choreis
Inducar facilè, hæc nuribus licet una voluptas,
Omñibus una ferè est, omñique ætate palæstra:
Fors olim toleranda, gravis dum more Sabinæ,
Seu ludos, positis agerent seu seria ludis,
Perpetuum haud ullâ temerabant parte pudorem,
Atque ipsi intererat servata modestia ludo.
Nunc modus omnis abest, penitúsque insana puellas
Vis agit Evantes, mentísque intercipit usum.
Bacchari credas, neque cum vinosa Lyæi

PÆDOTROPHIÆ LIB. I. 9

Festa vocant alio lymphata furore Mimallon
 Membra movet, pedibûsque sonantia percutit arva.
 Neu fatis exemplis non convenientibus utar,
 Crediderim obscæno si qua olim turba Priapo
 Sacra fuit, crotalis ubi cymbala mista crepebant,
 Turpia non alio vibrari corpora motu.
 Sic totæ exiliunt, sic dum vesania fervet
 Penè sua excutiunt nudis velamina membris,
 Sollicitântque viros, connexâque brachia stringunt,
 Atque ipsa ante oculos tantum non corpora miscent
 (Proh pudor!) & venerem interea, quæ pestis acerba
 Prægnantûm esse solet, stimulo pungente, laceffunt.
 Vos venerem immodicam, ô matres, si cura salutis,
 Vos venerem vitate: sibi nocet ipsi suûmque
 Sæpe rexit opus: cordati qualis Ulyssis
 Uxor amatorum turbam dum fallit hiantem,
 Hinc igitur nimii dum ingens violentia saltûs,
 Illinc & prurigo suas agit improba partes,
 Sæpe fit ut crudo mater vexetur abortu.
 Haud equidem certè immerito: sed enim ille misellus
 Quid meruit, fædi penitus qui criminis insons,
 Necdum ulla ignoti traxit contagia mundi?
 Qui fortasse (potens ut Sors agit omnia) magnæ
 Summa olim caperet victor moderamina terræ,
 Aut etiam arcanas Naturæ quærere causas
 Doctus, inaccessûmque animo pervadere cælum
 Spargeret ingentem studiis illustribus orbem:
 Fata modo impleret, neque in ipsis poneret orsis,

Quam

10 PÆDOTROPHIÆ LIB. I.

Quam nequedum accepit materno crimine vitam.
 Utque in plebeio lateat sine nomine cæno,
 Ille tamen tua, si nescis, quem viscera portant,
 Ille Dei mundum imperio torquentis imago est,
 Omnia cui parent animalia, cuius in usum
 Quicquid alunt freta, quicquid humûsque & mobilis aer
 Formavit Pater, & se illi submittere iussit.
 Et tu depositum hoc non totâ mente cavebis
 Ne pereat, quo non aliud præstantius ullum est?

Quod superest, tibi sit potûs, tibi cura legendi
 Summa cibi, & quodcunque legis tamen utere parcè.
 Improba ne forte ingluvies etiam optima quæ sunt
 Corrumpat, nimis infirmus cùm mole labore
 Ventriculus, nec jam possit satis esse coquendo,
 Cruda nocent genus omne, nocent & salsâ, malâmque
 Si quid amaritiem sapit, ingrâtumque palato est.
 Mollior esca eadem est melior, Cythereia qualis
 Ales, & ingenii faciens ad acumina turtur,
 Perdicesque capique, & cui dat nomina Phasis,
 Et vitulus tener, & lactens sine cornibus hædus.
 Quòd si larga sinu tellus quæ divite promit
 Oblectant minùs, & mutari prona voluntas
 Appetit æquoreis veniunt quæ obsonia regnis,
 Mollis arenosâ potius quærat ab undâ,
 Saxa inter, refluóque alti de littore ponti,
 Quàm qui limoso lentescit flumine piscis
 Crassior, & visco torpentes oblinat artus.
 Pelle sitim lymphis, vel amico pelle Lyæo,

(Præstat

(Præstat enim) & tamen hunc multis quoque diluæ lymphis.

Nec minus arboreis molles cum sætibus herbæ

Arida sæpe juvant jucundo corpora succo,

Sit modò delectus, semperque tenendus in omni

Re modus: at servare modum vix contigit ulli,

Vix gravidæ possunt animos compescere matres.

Sæpe etiam has monstrosa fames incessit edendi

Non tantum viridi immaturos cortice fructus,

Vilia sed lapidum ramenta, lutumque fimumque,

Et cinerem immundum, & cariosi fragmina trunci,

Et quæ præterea vitiosa cibaria mille

Naturæ haud quadrant, aliòsque parantur in usus.

Vidi ego quæ trepidis cristatæ matris ab alis

Nequicquam arguto crepitantes gutture pullos

Corriperetque ferox, & crudos protinus artus

(Sicut erant) avido crudeliter ore voraret.

Spumabant labra, & mistis cum sanguine plumis.

Squallens in gremium fæces horrenda cadebat.

Non alia est torvæ facies truculenta leonæ,

Cùm pellit rabiosa famem, rictuque cruento

Sanguinolenta vorat Lybicos armenta per agros.

Dic mihi Phæbe Parens, tanti quæ causâ furoris,

Quove modo (nam sciretuum est) quave arte mederi

Sit fas, ne miseram perdat cum prole parentem?

Et vos Hippocratis florentes Patris alumni,

Felices animæ, sese quibus optima pandit

Natura, & certas morborum noscere causas

Indulget, fragilique hominum succurrere genti,

Ne

Ne vestris adytis sacrum prohibete Poetam,
 Cui movet idem ille ora Deus, quem vestra verentur
 Sacra, unum Patrémque lyræ, Authoremque medendi.
 Principio, quæcunque vigent, fusâque per artus
 Augescunt animâ, atque aliquo de femine manant,
 Vitale auxilium, & recreantia pabula poscunt,
 Atque equidem ipsa suo hærentes in corpore stirpes
 Blanda fovet tellus, & (ne mōdo desit amici
 Aura Poli) præsens alimentum haud parca ministrat
 Radicum officio, trahitur quibus utilis humor
 Paulatim, & toto hinc plantæ se corpore miscet:
 Unde suus foliis vigor, & viridantia ridet
 Gramina, & ærias frondens subit arbor ad auras.
 Quæ vero propriis animalia nata moveri
 Sensibus, haud ullis affixa in sedibus hærent,
 Cùm divisa solo vitalem hinc carpere rorem
 Non possint, aliunde petant alimenta necesse est.
 His ergo illa parens longè ditissima rerum
 Pro locuplete penu ventrem Natura paravit,
 Hic ubi congestasque dapes, externaque condant
 Auxilia, infirmæque adsint in tempore forti.
 Quippe etiam hinc tenues se membra in vivida venæ
 Diffundunt, radicum instar, quibus ille ciborum
 It succus, fessamque instaurat sanguine vitam.
 Nec modus aut requies avidis ante omnia venis,
 Dum quicquid succi est sitis hauriat improba, & omnes
 Ventrîculi consumat opes, vacuûmque relinquat.
 Quinetiam absumptis opibus, mox impetit ipsum

(Tantus

(Tantus amor) fuctúque ægrum divellit iniquo.
 Ille suis damnis dolet, optatúmque ciborum
 Subsidium esuriens tanto in discrimine quærit.
 Hinc ille est vacuo nascens in corpore sensus,
 Appetere est cuius proprium, quique acer inani
 Sese infert stomacho, & vescendi inspirat amorem.
 Cujus forte loco vitiosus inhæreat humor
 Protinus ipsa loci pro conditione libido
 Appetit & vitiosa, malique ab imagine pendet.

Ergo ubi concæpit mulier, quæque ante fluebant
 Menstrua crescentis fætûs retinentur in usum,
 Ille tamen docec firmarit tertia Phœbe,
 Vix horum exiguam potis est depascere partem,
 Quod reliquum est, superas parteis ipsúmque redundat
 In stomachum, & pravâ suffusum uligine tingit.
 Non alitèr quàm si opposito Pater obice Clanus
 In caput ipse suum refluat, vicinâque latè
 Oblinat exundans informi jugera limo.

Atque ita cum imbutus corrupto humore laboret
 Prægnantum stomachus, vitiosa hunc sæpe libido
 Corripit, unde malum, Graiis hoc Citta repertum
 Exoritur, (nostri Picam vertere vocantes)
 Quando uteri mulier sub primum sæpe trimestre
 Multa inhiat, cæcôque furore ardescit edendi
 Quæ neque congrua sunt, neque rectus postulat usus.
 Ni faciat, desiderii (mirabile dictu)
 Hæreat insigne infanti, maculámque relinquat.
 Quódque magis mirere, avido dum pectore flagrat,

14 PÆDOTROPHIÆ LIB. I.

Quâ se parte sui mulier malè provida fortè
Scalpserit, ipse sui expressam feret editus infans
In simili quoque parte notam: gravis unde puellis
Sæpe dolor niveo quas turpis in ore figura
Fædat, & in pulchro deformes corpore nævi.

Et quoniam secreta simul recludere capit
Se Natura mihi, libet hanc evolvere totam,
Insignisque notæ veras depromere causas.
Hanc utique optati vehemens molitur imago,
Tota ubi vis collecta animæ est, cui plurima servit
Spirituum turba & partem glomeratur ad illam;
Qua tactus ciet, atque rei secum ipsa cupitæ
Quam gerit effigiem subjecto in sanguine figit.
Dúmque adeo clausâ fætus latet abditus alvo,
Maternoque idem est illi cum sanguine sanguis,
Singula ab alterutro conspirant corpore membra:
Quo fit ut in matrem pariter, martisque puellum
Spiritus intus agat: sed cum sit durior illi,
Mollior huic cutis obsequitur, solúsque tenellæ
More capit ceræ facilis quamcunque figuram.

Nunc age, quæ gravidas tanto a discrimine matres
Vindicet ars simul & pueros, adverte docebo.

Multum adeò prodest (modo ne sint illa venerum
Quæ cupit impatiens mulier) concedere tandem
Nonnihil, & misero paulum indulgere furori.
Dum sit enim voti compos, fruiturque petito
Læta cibo, hinc totum pertentant dulcia corpus
Gaudia, nativumque agitant per membra calorem,

Qui

Qui
Diffi
Dein
Quæ
Fas f
Capp
Quæ
Punic
Quod
Utare
Dum
Cura
On
Et sec
Qui c
Lucina
Ut sal
Adfit
Sublev
Tum
Oblina
Claustr
At t
Sessilis
Est via
Forti v
Frangere
Quod

Qui coquat humorum omne genus, factoque meatu
 Dissipet in crudo quod corpore lentius hæret.
 Deinde acida imprimis, vel æcerba, vel acria cum sint
 Quæ fermè optantur, stomachum his abstergere quidni
 Fas sit, & infixam pituitæ avellere pestem?

Capparis ante omnes, & amaræ succus olivæ
 Quæque micant rutilis duro sub cortice granis
 Punica mala juvant, & quæ tulit inclyta Crete.
 Quòd si adhibenda placent & pharmaca, tu licet illis
 Utare, & lapidem moveas haud segniter omnem,
 Dum modò non desit consulti fida medentis
 Cura tibi: at nugas procul amolitor aniles.

Omnibus his cæcam poteris depellere pestem,
 Et secura mali partum expectare futurum.
 Qui cùm aderit, magnâ ter voce vocare potentem
 Lucinam esto memor, totâque incumbere curâ,
 Ut salvum emittas nullo discrimine factum.
 Adsit & obstetrix, quæ voce, manûque laborem
 Sublevet, & focio contendat sedula nixu.
 Tum leni ventrem unguento, genitaliâque ipsa
 Oblinat, & blando resoluta tepore relaxet
 Claustra uteri, & puero venienti limina pandat.

At tu, sive toro decumbes, sive patenti
 Sessilis hærebis cathedræ (quippe utraque tuta
 Est via) quo te cunque loco paritura locabis,
 Forti vince animo que tormina multa vigorem
 Frangere consuerunt, partûmque dolore morari.
 Quod si tantæ alacri superent in corpore vires,

16 PÆDOTROPHIÆ LIB. I.

Stare etiam ut pedibus valeas, erit optima stantis
 Conditio; nam sic patulæ planissima portæ
 Fit via, qua nullo anfractu novus exeat infans.
 Tu modò diductis extremam cruribus alvum,
 Et genibus paulùm inflexis expandere porrò
 Ne dubita, rigidisque intendere brachia nervis
 Interea, & valido subnixa incumbere fulcro.
 Tantæ molis erit perituram educere prolem!

Has autem meruit primæ vesana parentis
 Ambitio pœnas, & iusti numinis iram.
 Ille etenim verbo omnipotens qui condidit uno
 Omnia, fons rerum atque ævi nascentis origo,
 Cùm mare cùm pictum numerofo fidere cœlum,
 Libratâmq; suo fundasset pondere terram,
 Et quæcunque vigent ex ipsâ orientia terrâ,
 Omnibus unum hominem præfecerat, omnia solus
 Qui regeret, mundumque suâ ditione teneret.
 Huic etiam dulcis rerum comes addita, quicum
 Florentis vitæ plenissima gaudia tuto
 Partiri, & longas posset componere luces.

Hortus erat, rosei quâ lucida pandit Eoi
 Se Regio, (Edenem dixerunt nomine Patres)
 Dulcibus & pomis, & dulcibus utilis herbis.
 Lenis ubi Zephyri molles tranquilla per umbras
 Aura susurrabat semper, cælóque sereno
 Perpetuum tepidi servabat Veris honorem.
 Hanc sedem, hæc illis viridaria læta benignus
 Indulfit Genitor, lectosque induxit in agros

Primum

PÆDOTROPHIÆ LIB. I. 17

Primum hominem, verbis simul hunc affatus amicis.

I. Decus, atque operis meritò summa ultima nostri,
Quæ tibi nunc habitare damus felicia rura
Ingredere, & nostris actutum vescere donis,
Quæ sæcunda tibi, & mæle grati nescia cultus
Terra feret caræ jucunda in munera vitæ.
Tantum (si qua tuæ tangit te cura salutis)
Huic uni memorem jubeo te parcere pomo.
Dixit & ostendit pendentes arbore fætus,
Quorum a vivifico rerum orta scientia succo
Manabat primum & studia inconcessa docebat.

Ille Dei monitis, & amico numine plenus
Ibat, & unanimâ cum compare lætus agebat.
Una illis cura ætherium laudare Parentem,
Oblatisque bonis & libertate fruiscei.
Nondum turpe scelus, sceleris nec debita merces
Prodierat labor, & queruli denso agmine morbi,
Et curæ vigiles, & inevitabile fatum.
Sed simplex animos candor, sed molle fovebat
Corpus certa quies, & utrinque erat æqua voluptas.
Felices ambo, nisi jam tum infesta maligni
Dæmonis ars nullum humanis durabile rebus
Esse bonum, nullam pateretur vivere pacem.

Hos ille immemores violato ut fædere perdat,
Aggreditur vaser, atque dolos se vertit ad omneis,
Ac velut adversis fætam legionibus arcem
Captat ubi egregius tacito molimine ductor,
Observat muros oculis, & singula lustrat,

Num

18 PÆDOTROPHIÆ LIB. I.

Num quâ parte minùs firmo se mœnia vallo
 Militibus præstent cuipidis, aditùsque patefcats,
 Atque illuc toto irrumpens conamine tendit.
 Sic hominum infidians generi teterrimus hostis,
 Pectore quòd mulier fragili magis effèt, ab illâ
 Ordiri, & primum placuit facere inde periculum.

Nec mora, cœrulei formâ se callidus anguis
 Diffimulat: non ille feras qui stridula vibret
 Sibila, tabificòve minax livore tumefcat:
 Sed blando sensim irrepens per gramina lapsu
 Arboris infaustæ ramis fatalibus hæsit
 Arduus, implicito per mille volumina trunco.
 Tum molles aditus, & tempora fraudibus apta
 Legit, & humanis demùm sic vocibus infit.

Nam quis te mulier tam vanus detinet error,
 Ut quos naturæ dedit indulgentia fructus
 Ipsa tibi invidas demens, vescique recuses?
 Egregium vero imperium, memorandâque jura
 Ille parens, uni cui cuncta accepta refertis,
 Atque tibi, atque tuo concesserit antè marito,
 Si vobis genus omne avium, genus omne ferarum;
 Atque adeò ingentem penitus subjecerit orbem:
 Vos autem rerum Dominos subjecerit uni
 Arboris intactæ pomo, nec mandere sit fas,
 Cujus partem imo tantùm si admoveris ori,
 Protinus obscuram videas vanescere nubem
 Ex oculis, victâque jubar caligine oriri,
 Unde boni atque mali divina scientia vobis

Pro-

Prodeat, insignisque novo jam lumine spargat.
Atque hinc (si nescis) injusti numinis illa
Invidia est, dum vos consortes laudis habere
Abnuat, & pomis ideo præstantibus arcet.
At tu pone metus, & inania despice jussa,
(Nam potes) erectoque jugum simul excute collo.
Aspicias ut pronâ demissus ab arbore fætus
Se virides inter tibi ramos offerat ultrò
Arridens, tangique tuo desiderat ore?

Carpe age, & oblatis ne respue muneris usum.

Sic ait, occultoque implet muliebre veneno
Pectus, & illicitum vescendi inspirat amorem.
Illa levi jam tum ingenio malè provida paret
Ocyûs, & vetito sese contaminat esu.
Nec satis hoc: simili incautum capit arte maritum,
Et vocat in partem culpæ: exitiis ambo
Indulgent epulis miseri, numénque lacescunt.
Atque hinc prima mali ventura in secula labes,
Dum Pater indignans hæc lumine cernit iniquo
Omnia, & infandos ulcisci accingitur ausus.

Ergo florifero primum expelluntur ab horto,
Succeduntque solo tristi, & pro mitibus arvis
Accipiunt duro fodiendam vomere terram.
Hic ubi protinus irrumpunt asperrima in illos
Quæque mala, & diræ circumstant undique pestes.
Efferaque imprimis venturæ Mortis imago
Imminet, & jam tum trepidantia pectora vexat.
Nec spes ulla fugæ, nec amæna in septa reverti

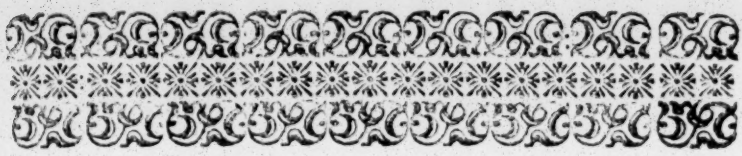
Jam

Jam licet: occludunt aditus in limine Fratres
Aligeri, & stricto venientibus ense minantur.

Vox etiam infensi tenebrôsâ e nube Tonantis
Fulgure cum horrendo superas audita per auras,
Quæ non tantùm illos, sed ab illis omne futurum
Damnaret genus æternis pro crimine pænis.
Atque adeò infelix tantorum causâ malorum
Supplicium luit hoc admissæ fæmina culpæ,
Ut quoties pareret, parientem mille dolorum
Urgerent species, infestarentque pusillum
Robur, & optati turbarent gaudia partûs.

Finis Libri Primi.

Scævolæ Sammarthani

PÆDOTROPHIÆ,

LIBER SECUNDUS.

ED jam utero exivit, vagitúque oris
acuto
Implevit cœlum puer, auxiliúmque
petivit.
Vos agite, ô similis miseratæ incom-
moda fexûs.

Ferte simul vestram huc operam vestrúmque laborem
Ferte nurus, notæque alacres incumbite curæ.
Pars fessam optato genetricem imponite lecto,
Pars tenerum infantem tepidis involvite pannis:
Hæc nitidum statuât repetenda in balnea labrum,
Illa paret cunis; opere omnis ferveat ædes.
Túque adeò, gnavæ dux præstantissima turbæ,
Tu fida obstetrix educti ante omnia fœtûs
Scinde vigil, mediâ quâ pendulus exit ab alvo

D

Omphalus,

22 PÆDOTROPHIÆ LIB. II.

Omphalus, & turpi nova pondere membra fatigat.
 Utilis antè quidem, dum nutrimenta per illum
 Captaret puer, in partes & dideret omnes :
 Nunc autem informis, penitúsque superflua toto
 Corpore pars, postquam jucundæ in munera lucis
 Perventum, & melior vescendi suppetit usus.
 Ne tamen accepto puerilis vulnere sanguis
 Profluat, aut tenues vanescat multus in auras
 Spiritus, augendæ cui vis est insita vitæ,
 Stringe prius lanâ molli, cæsum inde recentis
 Colline mastiches & olentis pulvere myrrhæ.

Hâc olim, ut perhibent, hæserunt parte gemelli
 Fæmina Virque simul, duplicisque in corpore corpus
 Unum erat: exempto dehinc singula corpora nexu
 Quæque suos habuere artus & libera membra.
 Usque adeò humanæ nulla est constantia fortis.

Nec minùs interea juvet hîc prudenter acuto
 Servare obtutu, quæ plurima signa futuram
 Nascentis pueri vitam manifesta notabunt.
 Debile nescio quid querulo si vagiet ore
 Languidus, & lenti fugitiva subinde faceffet
 Vis animi, hinc illum invalido de semine cretum
 Conjicias licet, aut captivum alimenta bibisse
 Noxia, maternâ vel cum prodiret ab alvo
 Collisum nimiis infirmos nisibus artus.
 Omnia quæ instantis præsagia certa pericli
 Matribus esse solent. Tu fessâ amplectere amico
 Membra sinu, infestumque cave pro tempore cœlum:

Si fit hiems, succede foco: Si sæviat æstus,
 Quære levi Zephyro loca pervia, & utile præsens
 Antidotum interea puerilibus inferere labris.
 Quale quod inventum est magni memorabile Regis,
 Pontica quo viguit virtus, multósque per annos
 Romuleum ancipiti remorata est Marte triumphum.

Nec frustra faciunt qui dulci mollia vino
 Labra rigant, vino antidotum vix certius ullum est.
 Tu verò faciem si languescentis anhelò
 Ore foves, animâque tepens afflante vaporas,
 Forsitan hæc illi ante omnes ratione mederi,
 Collapsûmque animæ possis recreare vigorem.
 Quóque magis patuli se temperet halitus oris,
 Quam prius incipias lenissima pectore flabra
 Ducere, & in pueri torpentes mittere vultus,
 Cinnama, vel si quid, quam Cinnama suavius usquam est.
 Dente tere, & purum hinc fragrantior aera mulce.

Quæ si nil profunt, parvóque a corpore vires
 Abscedunt magis atque magis, penitúsque fatiscunt,
 Haud dubiè pallens ipso jam in limine Parca
 Instat, & horrifico venientem destinat Orco.
 Quem tu cunque illi impendes studiosa laborem
 Effluet incassum, & spém eventu eludet inani.
 Sin vitalis erit partus, jucundâque vitæ
 Nutrimenta aliquo laterum jam robore poscet,
 Eia age ne grato incumbens hîc parce labori.

Ac primum quoniam immundo de carcere ventris
 Contraxit toto hærentes in corpore sordes,

24 PÆDOTROPHIÆ LIB. II.

Balnea sunt adhibenda, quibus purgata colorem
 Accipiat cutis, & posito squallore nitefcatur.
 Non quo more tamen (fi vera est fama) solebant
 Germani veteres, rigido Gens una labori
 Dedita, quæ teneris Martem spirabat ab annis.
 Namque recens natos, matrîsq; a ventre calentes
 Protinus in gelido glacialis gurgite Rheni
 (Haud secus ac vivo candens in flumine ferrum)
 Mergabant, cæliq; minas, inimicæq; miti
 Frigora naturæ à primâ jam ætate docebant
 Spernere, & humanos durare immaniter artus.
 Quod quicumque pati potuere, neque algida membra
 Deferuit subito vivus calor; ilicet illos
 Caucafeis ortos de rupibus esse fatendum est.
 Non illis ego famineas concedere mammas
 Sustineam: tales Gangetica Tigris alumnos
 Vendicat, & duris gestit nutrire sub antris.
 Tolle ferum morem, & meliores elige ritus.
 Ipsa etiam doctis jamdudum exculta Camænis
 Hunc fugit, atque animos Germania damnat avorum.
 Quàm melius tepidâ infantem lustraveris undâ!
 Atque equidem hæc satis est, nec me non iudice multi
 Quæ miscere solent contemnere cætera debes.
 Tantùm, si tenero vis fortè illata puello,
 Liventes inter pariendum oppresserit artus,
 Adde rosas molles, & amæni veris amicam
 Anthemida, & viridi nascentem in cortice muscum:
 Et quæ præterea membris magis apta levandis

Esse solent, nimio si quando labore gravescent.

Interea exiguas parvis cum naribus aures,
 Aque oculos, ipsūque manu purgare palatum
 Expediit, & leni digitorum abstergere pressu,
 Atque rudes animæ imprimis aperire meatus.
 Dumque aded egelidis resoluta liquoribus ipsa
 Mollescent membra, & dedunt se mitibus ultro
 Obsequiis, lentæ in morem tu flectere ceræ
 Sis memor, & rectâ quæque exæquare figurâ
 Perpoliens, ut primi hominis cum duceret olim
 Divinam effigiem (quisquis fuit ille Prometheus)
 Spirantem artifici lavabat pollice terram.
 Ni facis, incassum hoc studio tentabis inani,
 Postquam obduruerint annis venientibus artus.

Quinetiam, sibi mox durari primula debet
 Arte cutis, calido ne fortè recenter ab antro
 Editus insueti frigus penetrabile cæli
 Non ferat, & totis miser artubus horreat infans.
 Cui Libyes olim sitienti e rure viator
 Cum petit Arctoos mutato fidere tractus,
 Horret ad algorem insolitum, & Borealia flabra
 Ferre nequit, densa nisi tegmine muniat artus.
 Ergo cutem ut raram post mollia balnea denses,
 Hanc totam falis albiduli continge minuto
 Pulvere, nec prima interea cunabula desint,
 Linteæque & panni, levibus superaddita pannis
 Fascia, multiplici quæ molle volumine corpus
 Vinciat, æqualique super discrimine serpat.

Jam-

26 PÆDOTROPHIÆ LIB. II.

Jámque fatigatum tantísq; laboribus ægrum
 Tempus erat puppum optato permittere somno,
 Sed quia difficilem jejuno ventre soporem
 Esse docent vacuo errantes in corpore vanæ
 Umbrarum species, & inania somnia veri,
 Pasce aliquo prius ora cibo: neque dum tamen ista
 Sit ratio, ut quod alat multum spectare labores
 Elige quod purget potius, præque omnibus unum
 Elige, mellificæ vario quem e flore volucres
 Divinum aerii concinnant roris honorem.
 Nec tantùm Hybla tibi, nec tantùm pulcher Hymettus,
 Aut quæ mellíferas felix alit India cannas
 Mel dabit eximium, & cælesti munere pascet;
 Ipsa etiam ex omni quæ parte beata superbit
 Gallia (præsertim quæ diti Martius Oræ
 Dat nomen Narbo, & Genium cum nomine servat)
 Sufficiet, quo non aliæ preciosius ullum
 Fundunt nectar opes, nivei seu cura coloris,
 Sive saporis erit qui Sacchara dulcia vincat.

Corpore purgato, superest mandare quieti,
 Molliter & stratis ad somnum imponere cunis.
 Tu verò pariter fuge frigoris atque caloris
 Expertem thalamum: nimio de frigore manant
 Rheumata, Spiritibus calor officit; omnia iniquo
 Sunt extrema loco, medio via tramite tuta est.
 At muliebre modo ingenium cùm nesciat uti,
 Parte ferè hâc peccare solet, dum infantis ineptam
 Curam agit, ut plusquam fatis est loca frigida vitet

Semi

PÆDOTROPHIÆ LIB. II. 27

Semper, & immodico nova membra calore resolvat.
Unde graves Matrum gemitus, cùm dulcis adempta
Spes perit actutum generis, viduâsque reliquit,

Auctus erat sexûs melioris parte cupitâ
Franciscus, quem magnanimi gens Martia Bruti
Extremum est venerata Ducem, quâ flumine largo
Labitur Andinæ Ligeris facunda relinquens
Arva plagæ, pontûmque subit pulcherrimus amnis.
Successûque novo læti sacra templa Parentes
Et celebres donis onerabant grandibus aras,
Hæredemque senes patrii spectare juvabat
Imperii, & seros quod nomen abibat in annos,
At puerum nimiam dum sedulitate tuetur
Cæcus amor, neu sopitum fortè aspera lædant
Frigora, liberiore frui vetat æris hausta,
Perdidit heu miserum infelix! & merfit acerbo
Funere, spemque simul fervandi nominis omnem
Amisit: quippe orba illis superavit in aulâ
Fæminei tantum neglecto ex ordine sexûs
Extremos olim soboles aditurâ Hymenæos.
Nempe importuni sensim traxere calores
Spirituum intus quicquid erat, vitâque fovebat.
Qui dum abeunt, vivi simul eduxere caloris
Nativos ignes, neque jam udi tempore somni
Affuit infirmo stomacho fatis, unde caleret:
Atque ita cum graciles corrupto sanguine venas
Crudior impleret succus, fugitiva reliquit
Languidulos artus anima, in ventôsque recessit.

Illam

28 PÆDOTROPHIÆ LIB. II.

Illum adeò indignâ claudentem lumina morte
 Oceanus Pater ut vicino è gurgite vidit,
Ingemuit, luctumque ducis comitatus amici
Non tenuit lachrymas Deus, indulſitque dolori.
Illum & Aremoricae fuſae per triſtia Nymphæ
 Littora lugubri cum carmine deſleverunt.
 De quibus una, quid ô tamen hæc lamenta ſorores
 Funditis, & vano turpatis flumina fletu?
 Scitis enim (nec Cæruleas cæleſtia fallunt
 Fata Deas) quanta hoc damno ſors æqua rependat
 Commoda, ſe quibus Armoricum ſuper ardua nomen
 Aſtra ferat, noſtrumque novis ſucceſſibus æquor
 Creſcat, & Adriacis merito ſe præferat undis.
 Nempe dies erit, elato cùm ſola ſuperſtes
 Anna Patri, egregio pulcherrima corpore Nympha
 Francorum auguſtum Regem felicibus urat
 Ignibus, & tanti mereatur Conjugis eſſe
 Digna Comes; ſequæ illius ſub jura, ſuumque
 Imperium placito populorum ſædere tradat.
 Unde Genus, miſtæque olim de Gente Nepotes
 Subcreſcent Vallæſiadae, longè optima bello
 Pectora, nec ſacri non obſervantia Phœbi:
 Quorum per varios virtus inviſta labores
 Antiquæ Auſoniæ tumidos premet æmula faſtus,
Totamque ipſa ſuo ſubet ſibi tempore terram.
Et nos tantorum decorum, laudisq; futuræ
Partem aliquam juvat eſſe, neque hâc mercede potenti
 Dotalis pigeat Celtæ ſervire Britannos.

Hiſ

Hīs dictis erecti animi, curæque remotæ.
 Ille tamen jacet interea, tenerósque per artus
 Marcescit, flos ut nimio dejectus ab imbre,
 Quem gremio vixdum ediderat mitissima tellus.

Ergo, ne similis tua casus gaudia turbet
 Ducentem placidos exili pectore somnos
 Ne penitus prohibe infantem felicibus auris.
 Dum porrò ducit somnos, age provida Mater,
 Corpore quos toto partûs fecere labores
 Paulatim requie blandâ compone tumultus,
 Ut jam experrectum, lactisque alimenta petentem
 Tutius ipsa tuo non ingrata ubere pascas.
 Donec enim fuerit luxatis reddita membris
 Temperies, nunquam id tutò præstare licebit.
 Nec verò nisi jam pietas in pectore nulla est,
 Languida sic cæcæ caligant lumina mentis,
 Ut fidei mavis alienæ pignus alendum,
 Credere, quódque negas mater, venalibus illud
 Sperandum esse putes, demens, nutricis ab ulnis.
 Si tamen, optato prohiberis munere fungi,
 Sive quod ægra negas oneri satis esse ferendo,
 Sive quod ipse dolet puer, & fortasse verendum est
 Morbida ne infirmi lædant contagia matrem,
 Quæ tibi sit nutrix aliunde petenda docebo.

Elige quæ media est inter juvenémque senémque:
 Quæ gracilis, nec macra tamen: cui vividus oris
 Est nitor & sano veniens in corpore robur:
 Brachia longa, patens pectus, proceráque cervix,

E

Quæ

30 PÆDOTROPHIÆ LIB. II.

Quæque rubent teretes extanti tubere mammae,
Unde pluit nivei quantum fatis imbris, & illi
Delectus suus est, ratioque haud omnibus una.
Optimus est dulcis lactis sapor, optimus albi
Est color, ingratum fugio quod spirat odorem,
Et quod si ungue probes, aut crassum lentius hæret,
Aut fluidum cadit: illud item memor aspice pondus
Ne nutrix gerat, exacti neu tempora fatûs
Longe absint, neu crudum ægra projecerit alvo:
Denique non animo, non corpore fordida honestè
Se se habeat, durumque hilari fuget ore rigorem.

Forsitàn & puerum procul amandabis ad illam:
Nempe tibi infirmæ ætatis ne incommoda mille
Suaves abrumpant somnos & gaudia turbent.
At saltem, nisi jam affectus planè exegis omnes,
Quæ miseræ soboli carpenda sit æeris aura,
Quærere ne pigeat matrem, ætatique tenellæ
Prospicere, atque gravis vitare pericula cœli,
Quale ferè est quâ pigra palus, limosâque circum
Stagna sedent, crassâsque exhalant fumida nubes.
Sed neque tuta satis domus, optandive penates
Hic ubi fiderei radiis malè pervia Phœbi
Convallis densos inter jacet infima colles.
Illa placet campi quæ sese attollit aperto
Æquore, cui ridet tranquillis aura serenis,
Cujus & Eoâ cum primùm emerfit ab undâ
Sol novus albenti lucentes manè fenestras
Intrat, & aurato perfundit lumine tectum.

At

At quæcunque novi curam meditare puelli,
 Seu Mater, seu tu Nutrix aliunde petita es,
 Abstineas Venere & Baccho, nec iniqua laborum
 Tædia, nec tristes animi non effuge curas.
 Ne tamen interea nimiae ne crede quieti,
 Læta sed exerce moderatâ membra palæstrâ,
 Et virides interdum hortos, loca dulcibus auris
 Grata pete, ante epulas & primæ tempora mensæ,
 Nec pudeat famulas inter secreta latentem
 Munia obire domi, seu molles sternere lectos,
 Seu sit opus vili purgatam fursure massam
 Pulverea in mastrâ nudis versare lacertis,
 Aut tenues stupas, aut album pectere linum.

Cùm verò accinges te operi, laticémque recludes
 Dulcissuum, teneroque alimenta parabis alumno,
 Primula ne infelix ad pocula nauseat infans,
 Si quæ forte udo contractæ a tubere fordes
 Infecere sinum, has tepidis ante omnia lymphis
 Elue, quodque tibi manabit ab ubere primum
 Projjice lac: primi jactura facillima lactis.
 Quippe cutis summæ extremis quod partibus hærens
 Longius a vivo nativi fonte calor
 Distat, & impuro murescit inutile succo.
 Quoque rudem edoceas magis, ignarumque bibendi,
 Rore riga niveo invitans, & mollia in ora
 Fontibus e geminis purum ejaculare liquorem:
 Arripiet mox ipse avidis libata labellis
 Pocula: neu parvæ, nova dum vix incipit ætas,

32 PÆDOTROPHIÆ LIB. II.

Deficiant vires, & frustra optata capeſſant,
 Profuerit leni turgentes pollice mammas
 Interea premere, auxiliũque afferre trahenti.

Non tamen ut penitus largo ſe proluat hauſtu
 Crediderim fas eſſe: epulas moderare fluentis,
 Et conceſſa nega, & rurſum concede negata
 Ubera, paulatimque avidum compeſce morando,
 Qualiter accipitrem dum ſedulus educat olim
 Sive Rhodi, ſive æquoreus celſæ incola Cretes
 Paſtum interpellat remorans, quãſque obtulit aufert
 Ablatãſque ſubinde dapes & pabula reddit:
 Ne fortè immodicã volucris ſe ingurgitet ardens
 Ingluvie, & bene vix guſtatam devoret eſcam.

Præterea vigili ſtudio perpende quid ætas
 Quæque ferat, quid temperies non omnibus una
 Nempe recens natis primoque fruẽtibus ævo,
 Aut quibus eſt tenue infirmã compagine robur
 Parcius indulgere velim, quã plũſcula ſi ſint
 Tempora, & in vegeto non deſint corpore vires.
 Nec tibi quoque die lactandi certa puelli
 Tempora præſcribo: ipſa ſibi Natura magiſtra eſt,
 Hanc ſequere, & quoties queruli vagitibus oris
 Poſcet opem miſer, huic fer opem haud invita roganti.
 Nec pigeat ſtrophio toties nudare ſoluto
 Rorantes mammas, & te præbere bibendam.

Non illum non uſque tuo ſola ubere paſces,
 Adveniet tempus, nec te mora longa manebit,
 Poſtquã Luna ſuum bis quarta impleverit orbem,

Cum

Cùm primi incipient crescenti emergere dentes,
Qui sólidas adhibere epulas, lactíque subinde
Parcere, & alternis pastum variare monebunt:

Hic autem gravibus multúmque valentibus uti
Nolo cibis, molli stomacho ne fortè tumultum
Commoveas, largo neu plenæ sanguine venæ
Spirituum occludant aditus, & corpora turbent.

Illa etiam suavi quæ sunt jucunda sapore
Sæpe nocent, blandáque ipsam dulcedine fallunt
Naturam, grati quæ tacta libidine succi
Quàm prius acceptam stomachus confecerit escam
Arripit hanc avidè & venas partitur in omnes.

Quid quod & in bilem facilè se dulcía vertunt
Et varios generant vermes, nisi justus eorum
Sit modus? at servare modum mortalia nunquam
Ingenia, aut justum quid sit perpendere norunt.
Cúmque ferè tales cupidissimus appetat infans
Ore dapes, tenera his ultro corpuscula replent.

Illum ego mutati sub primula tempora victûs
Laudo cibum ante omnes, lacti quem noveris ipsi
Perfimilem; neque enim subitò quæcunque novantur
Uíque adeo sunt tuta, nisi his assuescere discas
Arte aliquâ, & mediis paulatim extrema petantur.
Hinc usum & liquidi commendant juris, & ipso
Panem e jure probant, mollémque ante omnia pultem,
Sedula quem nutrix dilutâ lacte fariná
Condit, & igne coquit, summóque subinde calentem
Attollit digito, & tepidâ flans temperat aurâ,

Ut

34 PÆDOTROPHIÆ LIB. II.

Ut patulo cupidi mox ingerat ore puelli.

Nec minus in tenues panem distringere micas
Sæpe solent, pinguique aliquo seu jure placebit,
Seu lacte, aut oleo Græcæ nucis, aut butyro
Incoquere, & teneris epulandum inferre labellis:
Dum parvæ incipiant paulatim accedere vires,
Et solidæ carnis prosit vescentibus usus:

Quam nitido minuens cultello in frusta secabis
Tenuia, gingivæque operam præbebis inermi,

Nunc ergo e geminis deducto fonte corymbis,
Nunc quæsito aliunde cibo saturabis alumnum.
Cúmque tibi duplex pascendi copia largè
Suppetat, huic succurre lubens alimenta petenti,
Dummodo fallaci non decipiare querelâ:
Sæpè etenim non ipsa fitis, non ardor edendi,
Sed lacrymas crudis ægri movere dolores.

Ah ne pascendi teneat te tanta cupido,
Intempestivis oneres ut debile corpus
Importuna cibus, & quod rerum optima nutrix
Crescentis vitæ Natura paravit ad usus,
Perniciem in summam, & vitæ discrimina vertas,
Hinc etenim ingrati vomitus, & cætera secum
Quæ gravis apportat fatias incommoda surgunt.

Ergo vide quanto a pastu jam tempore distes,
Num tumeat duro distentus pondere venter,
Crudus an albiduli saccati appareat humor,
Quæ tibi si comperta, licet puerilis ad aures
Usque sonet clamor, tamen hunc fuge pascere porro

Donec

Donec confectas penitus deprenderis escas.

Nec nulla interea est moderati gratia fletûs:

Purgat enim in cerebro si quid grave si quid aquosum est,

Dúmque animam pulmo pueri distentus anhelat,

Pectora dilatat clamor, vivúmque calorem

Incendit stomacho, studiúmque irritat edendi.

Ne tamen & nimio tenerum conamine corpus

Rumpat, & affectus animi jam sentiat ægros,

Illum demulce oblectans, placidúmque soporem

Concilia, motis ad blandula carmina cunis.

Tu verò gravis interea fuge damna veterni,

Tu fuge torporem, neque dulci fide veneno.

Scilicet hoc omni jam tum ratione cavendum est.

Parvula ne multo membra ex humore laborent.

Hinc ut mane novo fugit sopor, humida laudant

Balnea, nec tantum his abigunt a corpore sordes,

Imbecilla quibus temere sese inquinat ætas,

Sed tenerum exercent corpus, dum creverit infans,

Et sua jam pedibus certis vestigia figat.

Nec minus inde agita, sublatáque, mollibus ulnis

Interdum exerce leni corpuscula motu,

Multa hilari simul ore jocans: neque clausa reconde

Usque domi in latebris, sed apertas defer in auras,

Dum nullæ sudo nebulæ, dum purior æther,

Et nitidum lenes ludunt per inane Favoni:

Ut cælo & variâ gavissus imagine rerum

Affuescat luci puer, Authorémque, potentem,

Quà potis admirans, primis agnoscat ab annis.

Verum

36 PÆDOTROPHIÆ LIB. II.

Verum age, ne te ullâ non doctam parte relinquam,
 Dicendum & noto lactantis ab ubere matris
 Tempore quo potius divellere fas sit alumnum.
 Nulla quidem incertæ præscribi regula vitæ
 Certa potest, ita Sors mutabilis omnia versat,
 Spēsque hominum dubias, & inania pectora ludit.
 Quod si sponte meâ Dii me componere curas
 Forte sinant, sædâ neque victa libidine nutrix
 Intempestivi turgescat pondere fœtus,
 Funere nec propero, nec abortis languida morbis
 Deficiat, sanè tenerum non ante puellum
 Ablactem, gremio altricis non antè revellam,
 Quàm sua bis vertens vestigia fecerit annus.
 Tunc etenim paulò jam firmior incipit ætas,
 Tunc opus innatos nutrire valentiùs ignes,
 Et potiore cibo lactis mutare liquorem.

Ah quantos animi, quantos & corporis æstus
 Parve feres! quanto gemitu cœlum omne replebis,
 Flebilis, ereptos cùm suspirabis amores!
 Non aliter vinc'lo sociata puella jugali,
 Publica fortè virum si res in bella vocavit
 Longinqua invitum, & cupidis divulsit ab ulnis,
 Amissæ desiderio dulcedinis ægra
 Mœstoque absentis miserè deperdita luctu,
 Liquitur in lacrymas, & quæstib' omnia complet.

Disce pati, puer: ætherias hâc lege sub auras
 Nascitur infelix hominum genus, ut mala semper
 Dura ferat, tristēsque in luctibus exigat annos.

Atque

Atque hoc (si memor es) jam tum te fata monebant,
Cum fessam exonerans decimo sub mense parentem
Signasti querulis primos vagitibus ortus.

Ergo modum ut possint venturo afferre dolori,
Se removent oculis ac rarius ubera promunt,
Atque sui altrices paulatim olivia præbent.
Sæpe etiam ingrato contingunt felle papillas,
Tristis ut a suctu sitientem avertat amaror:
Jamque alios adhibent potus, & lacte remoto
Prospiciunt aliunde, suus ne deferat humor
Corpora: nec verò me judice mollibus annis
Convenit igniti penetrabile nectar Iacchi.
Sed puræ potius lymphæ liquor, inde receptæ
Mollescunt epulæ stomacho, seseque resolvant,
In gracilesque fluant nullo discrimine venas.

Nec mora jam vegetum cernes adolescere corpus,
Jam signabit humum pedibus, jam reddere voces,
Tèque duce incipiet tum res, tum nomina rerum
Discere, & ipse suas depromere pectore curas.

At quoniam ex affectu animi mortalia pendent
Corpora, te si tangit honos crescentis alumni,
Divinum imprimis animum rege, nec sine porro
Delabi in vitium, verget quo debilis ætas.
Quin magis ipso usu Naturæ ut semina vincas,
Lentum urge, tristem exhilara, moderare calentem,
Blandiciis non vi, ne dum contraria vertis
In studia invitum, simul ægra in tædia pellas.

F

Atque

33 PÆDOTROPHIÆ LIB. II.

Atque equidem egregiis ni Mars ferus obstrepat orsis,
Et vetet incœptos longè producere cantus,
Non erat hîc vati ratio solius habendæ
Corporis, at rectos etiam componere mores,
Et meliorem hominis partem curare decebat.
Hoc meus hortatu jamdudum exposcit amico
Ille sui flos ævi, heroum e femine cretus,
Scaliger, unanimi mecum quem fœdere junxit
Ipsa olim virtus, teneris utrique sub annis
Culta diu, & nullâ gaudentes fraude Camænæ.

Scilicet & tempus veniet cùm talia dicam,
Si modò grata meis aliquis Deus ocia rebus
Afferet, & faciles venient ad vota sorores,
Quæ me Pierio infantem lavere liquore,
Nec dum adeò tentatum ulli, sæcunda tot inter
Ingenia, & summos aluit quos Gallia vates,
Promisere mihi integrâ de fronde coronam,
Vix tamen interea quicquam sum grandius ausus.
Ecquis enim esse suæ potuisset spontis iniquo
Tempore civilis gravia inter tædia belli?

Quippe simul folio infelix successit avito
CAROLUS, & fletu præfago regia tinxit
Sceptra puer, regni auspiciis lugubribus usus,
Illicet infernis tritissima venit ab antris
Tisiphone, & cæco turbavit cuncta tumultu.
Cujus pars nonnulla fui, sic dura ferebat
Tempestas, rerûmque vices, Phœbique remissus

Ardor

PÆDOTROPHIÆ LIB. II. 39

Ardor, & in pretio quæ tunc erat altera laurus,
 O quantum ætatis damna inter talia, quantum
 Ingenii nobis periit! dum incerta sequentes
 Irrita nunc palpant fugitivæ fœdera pacis,
 Nunc infesta premunt redivivi tempora belli.
 Sic hyeme in mediâ, dubii sic languida solis
 Lumina fortè micant, minimo vix tempore durat
 Fulgor, & incerto redeunt sua nubila cœlo.

Quid quod & illum, animæ pars qui dulcissima nostræ
 Nuper erat, quem ipsis oculis, ipsoque ferebam
 Pectore, qui me oculis unum, qui mente ferebat,
 Flore ævi in medio (proh Jupiter) impia bella
 Damonem rapuere? meas, carissime Damon,
 Tecum delicias, mea tecum tota tulisti,
 Gaudia, nec nostrum sine Te jam vivere vita est.
 Aspicias ut desiderio turbatus inani
 Languida membra traham, festinatósque molestæ
 Ante diem incipiant canos accersere curæ?
 Illa etiam quam Tu quondam laudare solebas
 Muta filet chelys aut querulis si forte quid audet
 Carminibus, solùm tua tristia fata retractat
 Illacrymans, neque sanguinei discordia Martis
 Prœlia sic illam, tua quantum funera turbant.
 Qualis ubi amissos caræ telluris honores
 Imbribus hibernis deflevit nubilus æther,
 Si quis in aprico fervetur flosculus horto,
 Qui nondum infestas hyemes & frigora sensit,

40 PÆDOTROPHIÆ LIB. II.

Illum omnes fixis unum admirantur ocellis
 Lucentem, exactique subit nova veris imago:
 Sic inter fæda impuri contagia sec'li
 Castum illibatae servans probitatis amorem,
 Antiquum niveis renovabis moribus ævum.
 Cùmque tibi summos apud esset maxima Reges
 Gratia, tu carum interea fidùmque sodalem
 Ornabas bonus, & fortunæ in parte locabas.

Auspice te a rebus quæ mens aliena gerendis
 Aoniâ longùm defederat abdita sylvâ,
 Utilis ipsa suo gaudet nunc munere fungi.
 Hinc adeò me nec natalis linquere terræ
 Dulce solum, & tenues mecum advectare penates
 Pictavium, huc quando me publica cura vocabat,
 Nec stabilem electo piguit lare figere sedem.

Parce tamen desiderio suavissima, parce
 Juliadum tellus (patrius nam Te quoque nostri
 Tangit amor) faxo nobis te prima dedisse,
 Nunquam ut pæniteat jucundæ exordia lucis.
 Te licet insigni popularis honore Macrinus
 Ornarit pridem, Æoliâ notissimus ille
 Arte Senex, Latix qui per vestigia gentis
 Primus iit, lyricique fuit laus altera plectri:
 Non tamen e nostro nullum tibi carmine nomen
 Spero fore, auspiciis superis: mea stamina tantùm
 Lanificæ ante diem parcant abrumpere Parcæ.
 Jámque (sed haud illi sum credulus) inclyta vatem

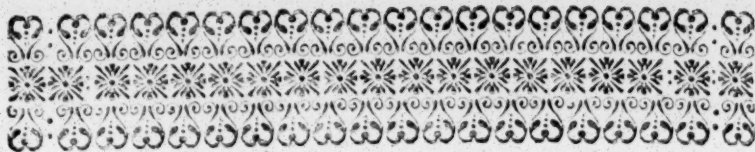
PÆDOTROPHIÆ LIB. II. 41

Gallia me dicit, patrio seu ludere tractu,
Sive per Ausoniæ campos libet ire Camænæ.
Tu modo (nam famæ jus te penes omne perennis)
Grata fave mihi Posteritas, quémque auspice Phæbo
Non sine felici tibi mandant omine Musæ,
Accipe mansurum ventura in sæcula vatem.

Finis Libri Secundi

Sce-

Scævolæ Sammarthani
PÆDOTROPHIÆ,
LIBER TERTIUS.

INC ego quæ dubiæ jam primo a
limine vitæ

Debilia infantum fubeant corpuscula
pestes,

(Quandoquidem hæc nostræ superat
pars ultima curæ)

Expediam, & teneris quæ sit medecina docebo.
Pauca tamen sequar, ignotum ne forte per æquor
Longius errantem externo sub fidere nautam,
Infâni abripiant Euri, pellântque latenteis
Incertum in scopulos, & vasto guigite mergant.

Tu mihi sive Deli materna cacumina servas
Sive iterum humanæ correptus imagine formæ
Demulces querulâ Peneiâ litora cannâ,
Huc Pater o Thymbræ (tuas hic pandimus artes,

Ipfa

PÆDOTROPHIÆ LIB. III. 43

Ipſa parens medicas Tibi Tellus educat herbas,
Te triftes fugiunt morbi, tibi ſemper adhæret
Fida Valetudo comes, & jucunda Voluptas)
Huc ades, ignarûmque viæ ne deſere vatem,
O Pater, audentemque animis atque alta petentem
Dirrige, neu pigeat toties in vota vocari.

Ecce mihi aſſurgunt paſſim applauduntque canenti
Matres atque viri, quorum pia peſtora tangit
Proliſ amor, quernaque intexunt fronde coronam
Servanti cives, & funera acerba moranti.
Ne deſint, patriæ exhaustæ qui publica damna
Informesque olim poſſint ſarcire ruinas,
Impia quos rabies & civicus eddidit enſis:
Dum fas atque neſas vertere infana potentum
Diſſidia, & cæcos populo injecere furores,
Quorum ſi nullus modus eſt, noſtrumque cruorem
Mars avidè ſitit, & Gallorum evertere Gentem
Immeritam parat, ac civili exſcindere ferro,
Quid tandem juvet has pueris impendere curas,
Et velut ad cædem innocuas ſervare bidentes?
Scilicet ut matura viros ubi fecerit ætas,
Mutua in arma ruant morituri, & ſanguine fuſo
Sufficiant belli furiis & pabula præbent!
At certè meliora manent nos fata, neque augur
Fallor ego, & lætum video mox affore tempus,
Cum feſſis redeat pax optatiſſima Gallis,
Aureaque exurgant HENRICO Principe ſec'la:
Quem cælo nobis Juvenem Pater ipſe Deorum

Miſt

44 PÆDOTROPHIÆ LIB. II.

Misit, ut afflictiis veniat succurrere rebus.

Nos igitur magnis quo jam processimus ausis
Incæptum pergamus iter, gratúmque laborem.

Hei mihi quam variæ circumstant me undique pestes?
Non secus ac vastis Libyæ torrentis in oris,
Bagrada quâ steriles findit sinuosus arenas,
Olim ut fortè viam deserto in litore carpsit
Venator Numida, aut saltus se immisit in altos,
Mille illi occurrunt facies & mille ferarum
Agmina, nunc torvis oculis leo, nunc fera tigris
Emicat hinc pardus celer, hinc ardentia pictus
Ferga draco, & multus non uno e semine serpens,
Ille animi dubius partes se vertit in omnes
Nec bene scit tanto numero, quod denique primum
Aut petat, aut caveat monstrum, perterritus hæret.
Sic mihi morborum subeunt examina mille,
Nec quæ prima meis, quæ debeat ultima telis
Præda peti certum est: dubio mens fluctuat æstu.
Atque equidem sine lege; ut apes quæ proxima libant
Rura vagæ, mihi sic morborum ut quisque canenti
Se forte obtulerit (quid enim est incertius illis?)
Hunc referam, nullúsque mihi servabitur ordo.

Jámque adeo ne te per longa exorsa moremur,
Sæpe recens natis mediâ qui abscinditur alvô
Omphalus, acceptæ jucunda exordia lucis
Turbat, & haud unum accersit per membra dolorem.
Sive recens vulnus, seu non servata ligandi
Vulneris apta satis ratio pressum arctius urit:

Seu

Seu queruli fletus, aut tussis anhela fatigat,
 Infirmumque agitat crebro luctamine corpus.
 Unde fit humorum partem concursus ad illam,
 Quæ dolet, atque ipsum testata rubore dolorem
 Tota tumet, rapidoque ardens incenditur æstu.
 Quandoquidem duce Naturâ velut agmine facto
 Spiritus huc sanguisque ruunt, affectaque membra
 Pro se quisque juvare, malumque evincere certant,
 Copia tum verò ipsa nocet, dum vulnera circum
 Fervet, & insanos movet importuna tumultus.

Sæpe etiam, clauso quoniam dum ventre lateret
 Captivus puer, hâc humorum parte solebat
 Reddere, in id porrò insistit, Naturaque moris
 Nondum oblita sui, quo cæpit tramite pergit.
 Hinc autem tumido inflatu distenditur æger
 Omphalus, & vitreâ turget pellucidus undâ.
 Quid quod & hinc aliquis læsit si fortè tenellum
 Casus, ut humanis incommoda plurima rebus
 Eveniunt, totâ plerumque his eminent alvò
 Prociduus, tenerumque infesto pondere corpus
 Affligit miserè, & tanquam gravis hernia vexat?

Has ergo ut valeant ægris avertere curas,
 Florentem medici Nardum, cui Celtica nomen
 Tundere præcipiunt, & facto pulvere miscent
 Resinæ, Terebinthe, tuæ, intritasque liquenti
 Græcæ oleo nucis excipiunt, cui dulcis in ore
 Sit sapor & leni demulcent unguine vulnus.
 Inde etiam tenues flammis graveolentibus urunt

46 PÆDOTROPHIÆ LIB. III.

Panniculos, cinerémque legunt, & amara lupini
Semina, quæ ut rubro diluta fuere Lyæo,
His bibulos saturant stupas, adhibéntque dolenti.

Nec minus & linguæ imprimis tibi sedula habenda
Est ratio, quando haud aliud præstantius ullum
Concessere hominum generi pia numina munus.
Adde quod in magno hæc pueris lactentibus usu
Esse solet, niveos dum fugit ab ubere rores,
Quam si qua impediunt, curvóque volumine torquent
Implicitam, & rigido cohibent retinacula nexu,
Non satis officio est, frustráque tumentia captat
Ubera, nec præsens potis hinc educere nectar:
Unde siti perit in mediis, seu Tantalus, undis
Infelix puer, & jejuno corpore languet.
Has ergo, si quæ fuerint, abstergere tricas
Expedit, & curtos quam primum exsolvere nodos,
Sive tibi hoc habili Chirurgus forcipe præstet,
Mollitè excidens, sive obstetricis acuto
Ungue manus, modò quisquis erit qui talia curet,
Vicinas linguæ caveat contingere venas.

Illa etiam haud temere fecit cui Ranula nomen
Barbarus (instar enim ranæ est si exemeris artus)
Pernicies longè teterrima, quando sub ipsâ
Exoritur linguâ calidóque exæstuat ardens
Igne tumor, nimiam mortem qui mole minatur
Interdum, parvóque animam præcludit alumno.

Cui simile id morbi est, cum favâ ardentia flammâ
Gingivâ sæpe in molli tubercula crescunt,

Pérque genas collúmque, & tota subinde per ora,
Purpureum latè spargunt incensa tuborem,
Et faciunt febres & membra doloribus angunt.

Nec multùm his adèò differre videtur & illa,
Quæ pueri fauces gravis inflammatio vexat
Nonnunquam, paribúsq; solet se prodere signis,
Quæ teneræ linguæ penitus radicibus hærent
Exiguæ glandes, veteres dixere Latini
Tonsillas, & ab his sua morbus nomina sumpsit.

Quæ mala corrupto cùm fermè a sanguine manent,
Ipse autem impuri damnofo lactis ab haustu
Accipiat sanguis vitium, quod acuta redundet
Bilis & inde acri scateant falsugine venæ.
Hæ tibi præcipuè partes, tibi sedula nutrix
Hoc incumbet onus, proprio de fonte venena
Exigere, & pravi noxam depellere lactis.
Quare age, quæ pueri teneros depascitur artus,
Visceribus finge ipsa tuis hanc gliscere febrem,
Nec pigeat tanquam ægrotum curare libenter
Corpus, & hinc dulcem pupo instillare salutem.

Ille autem rapidæ dum sæva incendia febris
Mitescant, bibat Idaliis fragrantia sylvis
Citria, quem mittunt aut Punica mala liquorem:
Si prius Eoæ succis medicabere cannæ
Incoctum, & purâ miscebis largius undâ
Tum blando violarum oleo, quod ab igne tepescat.
Collum ipsum lævésque genas, & mollia inunge
Tempora, & exiguas infunde dolentis in aures

48 PÆDOTROPHIÆ LIB. III.

Ejusdem pauxillum olei, quâ parte laborat
Præcipuè, ardentémque agro jacet ore ruborem,
Nec minus interea reddunt quam trita farinam
Hordea, præcipiam candentis flumine lactis
Incoquere, & totum emplastris obvolvere mentum.

Fors etiam graviora dabunt hæc tædia curæ,
Cum suppuratis abscessibus acria fient
Ulcera quæ toto serpent infesta palato,
Depascentque ipsas rabidâ prurigine fauces:
Tu nisi letiferi properas extinguere morbi
Semina, gliscentémque altè compescere labem.
Quamquam alia esse potest hujus quoque pestis origo,
Lac ipsum, & aliquâ quod contigit esse ferosum
Parte sui, & crebro gingivam erodere fluxu,
Aut vitium capere in stomacho, se plurimus unde
Attollit vapor & puerilia fumidus urit
Oscula, nec modus est unus ratióque medendi:
Multa adeò humanæ reperit solertia mentis.
Nulla tamen potior moderatâ cura diætâ
Hâc tu corrige lac vitiosum, nec minus inde est.
Vel violis melle intritis vel Orontide Myrrhâ,
Et Gallâ tenui, & Nabathæi cortice thuris,
Vince ulcus dirum, & serpentina siste venena.

Atque hæc præcipuè pueros discrimina tangunt
Omnia, quo teneris erumpunt tempore dentes
Dum sibi videns ipse viam molitur, & acri
Humore, ut terebra, gingivis mollibus instat
Improbis, & punctu assiduo retinacula frangit,

Savóſ-

Σαυόςque interea toto movet ore dolores.

Quæ tamen immitis tanta inclementia cœli est?
 Siccine quod vitam foveant, stomachoque ministrent
 Confectas epulas alimentaque mollia dentes,
 Inde fit hos tanti ut caelestia numina vendant?
 Ille quidem fluido querulus puer admovet ori
 Exiles digitos, & quâ pote se juvat ipsum.
 Tu tamen hanc melior nisi juveris ipsa laborem
 Nullus erit. Sed enim digitos prius illine molli
 Vel cerebro leporis, Siculae vel roribus Hyblæ.
 Tum leni humorum affrictu, sensim elice, donec
 Prævius exierit, factoque foramine demum
 Dens novus emergat, perque ora rubentia candens
 Emicet, ut rubris inclusum forte corallis
 Candet ebur, facili arte manus quod Dædala rasit.
 Quod si in crude scat porrò dolor, ablue summum
 Rore caput tepido, aspergens, liquidisque rosarum
 Imbribus, ac niveâ totum super intege lanâ.

Et tamen ipsa suo nisi munere fungitur alvus
 Nil agis, insano dabit incrementa dolori.
 Dura igitur quoties fuerit, solvenda liquentis
 Mellis ope. hoc adeo multos conducit ad usus
 Egregium inventum, quod amico ex æthere fluxit,
 Sive id jejuno libaverit ore puellus,
 Seu balani in formam postico exceperit ano.
 Vel si divini defecit copia roris,
 Ipsa manu lævi nutrix fidissima caulem,
 Betamve aut viridis radicem ingessit hibisci.

Quod

50 PÆDOTROPHIÆ LIB. II.

Quod tamen huic morbo proprium est, si fusior alvus
 Profluat, & gracili decedant corpore vires,
 Quò magis hanc firmes adhibenda papaveris albi
 Semina, nec desint metuentis frigora myrti
 Acceptæ Veneri baccæ, bicolórque cyperus.
 Quæ simul intrita, & lactis diluta liquore
 Parva salutifero recreabunt corpora potu.

Sin dira excruciant ipsum quoque tormina ventrem,
 Et velut infesto vellunt præcordia morsu,
 Juverit imprimis calidâ qui foverit undâ,
 Quisque oleo anthemidis simul aut fragrantis anethi
 Unxerit, aut veteri quod ab igne cale scat olivo.
 Nam cutis hinc raræ per aperta foramina transit
 Paulatim insinuans calor, & collecta sub ipsis
 Frigora visceribus pellit, ventôsque latenteis
 Dissipat, & morbi causas & crimina tollit.

Quid tibi nunc simili notos discrimine vermes
 Persequar, invisos vermes genus acre veneni
 Imbecilla feris qui morsibus ilia pungunt?
 Namque malâ ingluvie lactis cum largiùs hausti
 Putrescunt, latices crudâmq; quod exit in alvum
 Visceribus mucosum hæret, pellique recusât:
 Tunc prudens Natura suas se vertit ad artes,
 Quódque abigi non posse videt, absumere porrò
 Id fatagit, variôsque ideo de fordibus istis
 Lumbricos creat, interno qui viscere serpunt,
 Materiamque, unde est illis genitalis origo,
 Depopulant ipsi, & cognata alimenta capeffunt.

Ceu quibus est ortus foliis depascitur illa
 Vere novo celer & variis spectabilis alis
 Papilio, damnūque datā pro luce rependit.
 Verum ubi pestis edax jam parte voravit ab omni
 Quicquid erat, si forte dapes & pabula desint,
 Huc illuc se agit impatiens, vacuūque latebris
 Errat & infesto morfu in præcordia sævit.
 Signa patent manifesta mali, nam fætor in ore est
 Plurimus, interdūque animi vis ægra fatiscit.
 Dormitat puer, & tremulis connivet ocellis,
 Nec faciles carpit somnos; temerēque sopore
 In medio tremit exiliens, quatit arida tussis
 Pulmonem, & nares prurigo molesta fatigat.

Quare age dede neci, aut quāvis ratione latentem
 Pelle foras hostem: fugiet modò si quid amari
 Porrigis, imprimisque illud quod nomine vermes
 Signavere suo semen, seu mitia poma,
 Seu pultem, aut alias hoc pulvere sparferis escas.
 Felle etiam tauri pallens conjunge cuminum,
 Et leni summum emplastro super intege ventrem:
 Pernicies hinc certa feræ: nam cætera mitto
 Plurima quæ prisce variè sanxere medentes.

Ecquid enim numeris includere singula coner,
 Materiā cum multiplici mihi carminis ordo
 Crescat, & exacto subeat labor usque labori?
 Non mihi si centum dederint in carmina linguas,
 Centum ora Aónides, mala dicere singula possim,
 Quæcunque humanam vexant infesta quietem

52 PÆDOTROPHIÆ LIB. III.

Certatim infidiasque parant, lethumque minantur.
 Hinc tristes vomitus, hinc exilit aspera tussis,
 Hinc parvas animas quæ nigra insomnia terrent,
 Hinc vigil irrequies placidos quæ carpere somnos
 Non finit, illa equidem ex uno manantia fonte
 Omnia, cum nimio se lacte ingurgitat infans,
 Nec pote in exiguo stomacho vis tanta teneri,
 Aut certè negat illa coqui crudumque fatigat,
 Plurimus unde vapor levibus fursum evolat umbris
 Turbidus, & vanâ deludit imagine mentem,
 Qui, quoniam molli vis est innata, cerebro
 Frigida, densatur liquidumque coactus in imbrem
 (Non secus ac pluvio concreta ex aëre nubes)
 Labitur, & fluidâ teneras uligine fauces
 Radit, & irritat quatientem pectora tussim.
 Hanc ergo reprime ingluviem, sedabitur omnis
 Actutum dolor, & morbi mala semina cedent.

Quid loquar & mollis plerumque ut procidat anus
 Proluvie ventris nimia, cum proximus illi
 Musculus humescit jam laxior, & sua porro
 Munia obire negat, fursumque levare cadentem?
 Tu modò quæ possint adstringere plurima misce,
 Pelle reluctanter licet, egressumque minantem
 Decoctis fove: sed & hunc ante omnia lævi
 Pelle manu insinuans, atque in sua claustra reconde.

Nec referam fædos qui tempore lactis achores
 Per teneri caput erumpunt, faciémque puelli,
 Et sanie taboque fluunt squalentiæque ora

Pinguibus obducunt crustis, locaque omnia complent.

Quippe & sponte suâ cedunt ultróque faceffunt:

Et si non cedant aliquis tamen usus in illis,

Cùm cerebri educant fordes & corpora purgent.

Verum illas dicam papulas, quæ corpore toto
Rumpentes rapidæ faciunt incendia febris

Interea, niveósque artus infantis & ora

Deturpant, & longa sui vestigia linquunt:

Sive cuti emineant summâ, morbique per omnem

Decursum ardentes rutilo velut igne corruscent:

Seu gelidi humoris lento torpore gravatæ

Subsident, primo quæque ante rubebat in ortu

Pustula paulatim albescat, latèque vagata

Definat in densas maturo tempore crustas.

Nam geminæ morbi (quanquam discrimine parvo)

Sunt species, uno quas Exanthemata dixit

Nomine Pæoniis fœcunda nepotibus Hellas.

Causa mali impuro ferventes sanguine venæ
Menstrua quem materna, puer dum ventre lateret,

Infecere, luísque bibens hinc semina traxit

Paruulus, aut has proluvies in carcere fædo

Accepit bibulis membris, servátque veneni

Reliquias, Natura suo quas tempore pellit.

Ac veluti totis olim fumantia cellis

Fervescunt nova vina, cadísque erumpere certant,

Dum quas contraxit spumans vindemia fordes

Eruçtet, puríque fluant e vase liquores:

Non aliter novus ingenti luctamine sanguis

H

Æstuat.

54 PÆDOTROPHIÆ LIB. III.

Æstuat, immundum humorem dum ejetet in auras,
Et penitus toto purum se corpore fundat.

Nec defunt alias alii qui quærere causas
Malint : quicquid erit, certè gravis imminet inde
Pernicies puero, neque pestis acerbior ulla est.
Heu quoties fletu arguto nutricis amicam
Poscet opem! non lactis amor, non cura epulandæ
Pultis erit, nulli venient in membra sopores.
Ipsa diu ad cunas miserè dejecta jacebis
Rorantes oculos, & tundes pectora planctu.
Persusósque rosis illos, adeoque nitentes,
Tu quibus ante avidis figebas oscula labris
Obscænos fluido miraberis ulcere vultus,
Nec dicenda loquere. Sed hoc non questibus istis
Tempus eget, quærenda via est, quâ tristitia cedant
Vulnera, letiferique mali contagia sistas.

Continuò incensos avertere profuit æstus
Porrectis gelidæ rivis, quæ frigeret intus
Viscera, sed primo vix id contingat ab haustu.
Ergo redintegrant lymphas, vomitûque frequenti
Efficiunt, ne forte novo non usque liquori
Sit locus, & potu repetito incendia sedent.
Additur & victûs ratio : nam dulcia vitant,
Fructûsque immodico quicunque humore putrescunt,
Tum Syrio rore, aut casîa medicata propinant
Pocula, quæ invalidi nutrix vice sumat alumni.

Si tamen haud ideo tetri vis improba morbi
Cessat, & ardentem nequicquam extinguere febrem

Niteris,

Niteris, indomitóque luis pugnare furori:
 Cede malo, puerúmque semel quod ferre necesse est,
 Ferre jube, tantùm hoc moneo ne publicus error
 Te teneat, qui non fallit muliebria tantùm
 Pectora, verum ipsos etiam plerumque medentes.
 Omnia dum faciunt ut quantumcunque veneni
 Intus inest penitus se in apertas proferat auras.
 Quippe adeò plena ingentis resilla peric'li,
 Erumpat ne vi nimia, nec in extera tantùm
 Sæviat effusæ largissima copia pestis:
 Verum ipsas etiam numerofo vulnere fauces
 Occupet, obsessæque animæ spiracula claudat.
 Ille mihi (ah! memini) nuper malus error acerbo
 Funere quadrimum Carolum, trimámque Dianam
 Abstulit, & gemino spoliavit honore penates.
 Dii, si quæ est pietas, & vatum cura sacrorum,
 Cætera vos servate tori suavissima nostri
 Pignora, & invisam teneris avertite labem.
 Quæ si quando tamen caros invaserit artus
 (Hoc ætas ferat, & non subsit causa timendi
 Ne loca jam erumpens revocetur ad intima virus)
 Ausim equidem ægroti salientem incidere venam,
 Humorisque aliò nonnullam avertere partem.

Ne tamen interea restet quod sanguine in ipso
 Corrupti non ejiciat Natura, juvanda est
 Auxiliis, terra alma sinu quæ divite promet
 Plurima, téque adeò ante omnes quæ nomen ab ulmo
 Herba capis, veterum priscis ignota parentùm

56 PÆDOTROPHIÆ LIB. III.

Temporibus, nostri decus & nova gloria sec'lt.
 Infita quippe tuo vis admiranda liquori
 Sudorem elicere immundum, fædámque soluto
 Corpore contagem aërias educere in oras.

Dum porrò incipient hîc passim emergere & illic
 Florentes papulæ, vigili tunc mente cavendum est
 Ne fortè aut oculos narésve, aut tenuia puppi
 Guttura, pulmonésque, aut intima viscera tangant.
 Has etenim in partes etiam teterrima sævit
 Pernicies, damnúmque ægris lethúmque minatur.
 Turgidulos ideo conspergunt luminis orbes
 Sive rosæ, nivei seu puro flumine lactis,
 Quod leviter pressò jaculatur ab ubere nutrix,
 Corycióve croco vultus & lumina tingunt.
 Sed neque tutandis oculis non utilis humor
 Punicus, illæsum qui servat & ipse palatum,
 Ore puer molli si grana rubentia carpat,
 Mansorúmque avido detergat guttura succo.
 At nares fovet acris odor porrectus aceti,
 Pulmonémque juvant qui Barbaricæ Tragachantæ
 Somniferum miscent tenui cum lente papaver,
 Et recreant fessos confecto eclegmate folles.
 Nec minus ipsius decoctæ uligine lentis
 Lævia ab inviso defenderis ilia morbo,
 Qui postquam exeruit sese, multáque replevit
 Labe cutem, & turpes papulis graveolentib' artus,
 Carpe manu actutum violas, quibus adde virentem
 Anthemidem, & faciles malvas & furfura misce :

Omnia

PÆDOTROPHIÆ LIB. III. 57

Omnia quæ postquam tepidis incoxeris undis,
Turpia membra fove, & totum super ablue corpus.

Jamque o parce puer lacrimis, parce optima Mater,

Tempus adest, mora nulla, mali cum victa facéssat

Essera vis tandem, & decedat corpore languor.

Aspicias ut matura suo se tempore prodant

Ulcera paulatim ejecto manantia tabo?

Si qua tamen rumpi durâ cute forte recusent,

Aureolâ sodiamus acu, saniémque latentem

Ducamus, dum tota fluat, dum nullus abundet

Humor, & horridulis arescant vulnera, crustis,

Quas ubi purpureâque rosâ myrtóque virenti

Foveris, atque oleo cerusæ illeveris omnes,

Illicet has toto de corpore sentiet infans

Effluere, & toto sparsas horrescere lecto.

Sic ubi jam reducis brumæ novus horror adussit

Humoris vacuas frondes, arentia passim

Labuntur folia arboribus, nudâsque relinquunt.

Postremò (nec enim labor aspernandus & ille est)

Plurima deformi ne restet in ore cicatrix,

Tu quem turgidulo in vitro si coxeris olim

Lilia, florentesvé fabæ, cannævé palustris,

Aut falicis lentæ serpentes humida circum

Litora radices extillavere liquorem

Quære tibi: Sed & illum adhibent quem assata capellæ,

Lanigeræ aut pecudis sudaverit ungula rorem,

Nec minor & timidi leporis taurique cruori

Indita vis (dum fervet adhuc a cæde recenti)

Horridu-

58 PÆDOTROPHIÆ LIB. III.

Horridulam lævare cutem: Tu quolibet horum
 Utere, non opis hic tibi suppetit unius usus,
 Non hâc multa tibi defunt in parte reperta.
 Tantus amor, tanta est servandi cura decoris,
 Et meritò; Quis enim duris nisi cautibus ortus
 Divina eximiae non laudet munera formæ?

Sed jam acti cursûs meta exoptata propinquat?
 Nunc ego te immanis gelidæque simillima morti
 Exequar, & summo percurram carmine labes,
 Convectus populi Romæ cui nomina fecit,
 Dixere a pueris Graii, quo cuilibet ævo
 Cùm noceat, tamen humidulos tua damna pueros
 Præcipuè exercent inceptæ a limine vitæ.
 Tu penitus toto distentis corpore nervis
 Affligis subitâ labentia membra ruinâ,
 Mentemque interea & sensus intercipis omnes.
 Ille diu jacet exanimis, altòque sepultum
 Esse putes somno, nisi quod foedumque fluentes
 Ore vomat spumas, inclusæque murmura reddit
 Stridulus, & tremulo jactantur brachia motu.
 Sed neque perpetua est subiti violentia casûs,
 Itque reditque viam, & post cæca obliviam rerum
 Nube dies pulsâ redit, & sibi redditur æger.

Unde adeo morbi mirum genus? anne quod udum
 Si quando cerebrum pituitæ viscidus humor
 Largius infarcit solito, jam non patet ulla
 Spiritibus via, qui magno molimine nixi
 Contendunt, claustrisque leves evadere certant?

Ipsa-

PÆDOTROPHIÆ LIB. III. 59

Ipsâque nervorum, ut sibi quæ sunt noxia pellat,
 Concussu ingenti simul obluetur origo?
 An potius gelidi quædam latet aura veneni,
 Quæ sese intus agens tacitisque meatibus errans
 Progreditur furtim & summam pervadit ad arcem,
 Ut cerebro paret insidias, quod utique repellit
 Invisam, & sese infando defendit ab ictu?
 Hinc & quo tenui mage subtilique cerebro
 Quisque viget, magis infestæ penetrabilis auræ est,
 Præstantesque viros hæc sæpe ruina profudit.
 Quid memorem dio Veneris de sanguine natum
 Romulidem Imperii primus qui flexit habenas?
 Quid qui hominum mentes mentito nomine ludit
 Vanus Arabs, latèque Asiam Lybiâque per omnem
 Regnat adhuc mediâ mundi plus parte potitus?
 Ipse etiam nostras olim dum carperet auras
 Quàm prius Oetæis corpus mortale piasset
 Ignibus, & patrio Deus accessisset Olympo
 Ingentis Columnen Cœli, Domitorque ferarum
 Alcides curâ fuit haud immunis ab istâ.

Forte Cleonæo quondam e certamine Victor
 Dum redit, atque feræ exuvias indutus oberrat,
 Et quâ altæ Nemees forti vicina Phliunti
 Latè sylva viret, & quâ via nota Corynthus
 Ducit, ubi gemino brevis æquore stringitur Isthmos,
 Illum adeo improvisa lues nil tale timentem
 Fudit humi: Herois gemuit sub pondere tellus,
 Vicinûmque nemus, vicinaque Litoris ora

Accepit

60 PÆDOTROPHIÆ LIB. III.

Acceptit sonitum, & vocis respondet imago.
 Ceu quondam sylvâ in mediâ, cum navis in usum
 Sive jugis, magna Ida, tuis, seu Pelio in alto
 Sternitur æratâ pinus labefacta bipenni,
 Dat sonitum latè ingentem, saltusque remugit
 Frondeus, & rupes, & in altis rupibus antra
 Cæca sonant, resonâtque cavis e vallibus Echo.

Quem pulcra ut viridi collis de vertice vidit,
 Forte manu plenâ medicas dum colligit herbas
 Pæonis, intonsi Virgo de semine Solis
 Educta indigenas inter celeberrima Nymphas:
 Hunc miserans, (agnovit enim certissima tanti
 Signa mali) augustâmq; viri mirata figuram,
 Advolat ætutum, si quâ succurrere lapsô
 Sit potis, & membris inimicum avertere virus.
 Nam Pater ipse suas artes & munera Pæon
 Edocuit, Phœbo Pæon genitore creatus
 Doctrinâ ante alios medicus præstantior omnes.

Primum igitur spumis fluitantia turpibus orâ
 Tergere linteolo molli, caput inde jacentis
 Tollere, & inserto dentes diducere ligno.
 Mox & colla, manûsque ambas, & denique diri
 Contraxit quascunque mali vis improba partes,
 Græcæ oleo nucis, in sacrâ quod fortè gerebat
 Pyxide, collinere & leni componere frictu.
 Tum virides rutas, aut si quid olentius illis,
 Offerre ad patulas nares, dum noxius acri
 Pulsus odore vapor tenues exiret in auras,

PÆDOTROPHIÆ LIB. III. 61

Defererétque artus & sensus redderet agro.
Qui postquam pariter Nympham cum luce medentem
Conspexit, pulsâ horrendæ caligine labis,
Attonitus, longo post tempore talia fatur.

O quis te Superûm nobis pulcherrima Virgo
Misit ut infandum eriperes miserata dolorem?
Dii te, quæcunque es, tali pro munere servant.
Ipse ego, si verus vitæ mihi Iupiter author,
Méque suos inter cœli quoque Regia cives
Expectat, nec vana animum præfagia fallunt,
Tempus erit tibi digna memor cum præmia reddam.
Interea ne me miserum tam fœda ruina
Percellat toties, & cæpta ingentia turbet,
Quis modus, aut quæ sit servandæ cura salutis
Dic precor, & sævæ me (nam potes) exime pesti.
Sic tua, quod meruit, longinquas fama per oras
Exeat, & fera æternùm per sæcula crescat.
O mihi quodcunque hoc ævi traducere tecum
Si liceat, firmo inter nos & fœdere jungi,
Nulla equidem tristis formidem incommoda casûs.
Verum aliò nunc fata vocant, odiûmque Novercæ
Urget & injustos me cogit adire labores.
Sic ait, & placitâ vultus in virgine figit.

Excipit hæc; equidem Alcide (nam te tua nobis
Dicta satis produnt, & fortis robora clavæ
Jamdudum, & cæsi exuvias agnosco leonis)
Percipio fructum ingentem, nec pœnitet hujus

62 PÆDOTROPHIÆ LIB. III.

Me studii, si quid (quod Diique Deæque secudent)
 Tantum Heroa juvo, & vitæ in discrimine servo,
 Quare age, & hæc nuper quæ me Pater esse docebat
 Phœbæus Pæon, quo non præstantior alter
 Vincere pallenteis morbos, & fata morari
 Accipe, constantique memor sub pectore serva.

Principio, id morbi generet cùm plurimus humor,
 Profuerint quæcunque calent, arescat ut inde
 Causa mali, & sicco penitus de corpore cedat.
 Ergo te ratio fugiet ne congrua victûs,
 Et quodque est udum magis adversumque calori,
 Hoc fugito : Sed nec suavis te oblectet Iacchi
 Copia, non largos impunè iteraveris haustus.
 Nec tremulis porrò labentia flumina lymphis,
 Aut si quid rapidâ vertigine fertur in orbem
 Te spectare velim temerè, nudâve soporem
 Carpere humo, aut crassi nebulis assuescere cæli.
 Nec minus interea gravium fuge quicquid odorum
 Naribus ingratum est, & ab omni tristitia mente
 Tædia, & immundas expelle à corpore fordes.
 Neu tibi opis medicæ labor atque industria desit,
 Vidistine unquam gelidæ quod fidere brumæ
 Fronde novâ solet in sylvis pubescere viscum?
 Hoc lege quod veteris circundet brachia quercûs.
 Nulla medela tibi potior, seu dulcia jungis
 Cinnama, diluto & vini latice excipis albi
 Confundens, plenoque novum bibis ore liquorem.

PÆDOTROPHIÆ LIB. III. 63

Seu combustam hominis calvam, ramosâque cervi
Cornua comminuis, & facto pulvere misces
Adjungens Arabûm suaves ante omnia succos,
Scilicet ut nullus comedentem avertat amaror.
Tantum hæc manè, prius quam epulas & pocula carpas
Alternis jubeo te sumere, menstrua donec
Luna suum cursu exacto compleverit orbem.
Nulla mora, invisi vanescent semina morbi,
Et tecum alma salus terras comes ibit in omnes.
Tu modo grata hominum si quid benefacta merentur,
Vive memor nostri. Nec plura effata recessit.

Ille oculis sequitur fugientem, & corda recenti
Saucius aspectu tantæ meritisque puellæ,
Paulatim ardescit, pulsôque priore veneno
Longè aliud sentit tacito sub pectore vulnus.
O quoties flagrantem animum vesana libido
Incessit temerè quascûnque eat illa per oras
Velle sequi! Sed enim qui monstra domare solebat
Cætera, in id tempus domuit quoque victor Amorem.
Felix, ò nimium felix, si nullius unquam
Forma Ioles cæcis mutasset pectora flammis!

Non tamen affectu ille pio curæve pepercit:
Verùm ubi post longo jam tempore summa relatus
Astra super Divûm in numerum, suprema puellæ
Tempora vidit adesse (vident quippe omnia Divi)
Antiquos animo revocavit gratus amores,
Dilectosque sibi putrescere noluit artus

64 PÆDOTROPHIÆ LIB. III.

Humanum in morem, at meliori forte beavit.
 Nec mora, quæ fuerat formoso fæmina vultu,
 Herba fuit, formâ reliquas quæ vinceret herbas,
 Pœoniam dixere, nec ulla salubrior usquam est.
 Nam memor officii Deus, acceptæque salutis
 Indidit has vires, ut quam sanaverat herbis
 Ante luem, ipsa suo fanet nunc optima succo,
 Addidit & menti monumentum insigne favoris,
 Ut cuicumque recens felicitis pendeat herbæ
 De collo radix, tale (mirabile dictu)
 Nunquam peste cadat, voluit quod Delius ipse
 Esse ratum, gnarique observavere minores
 Hactenus, & tanti narrant miracula facti.
 Nec piguit memorare, meisque intexere chartis,
 Quando etiam ficto variarunt seria ludo
 Sæpe sacri vates, & amant figmenta Camænæ.

Hæc ego Pictonicis olim secretus in agris
 Buxiferos inter colles & confraga saxa,
 Numen ubi dabat ipse loci gratissimus horror,
 Cantabam exili quæ se vagus amne per herbas
 Clanus agit sensim & sinuoso littore serpit,
 Tempore quo veteri deductus ab Hectore sanguis
 HENRICUS, nova spes hominum nova cura Deorum,
 Gallica Sarmaticis forti conjuncta gerebat
 Sceptra manu, & creperi post cæca pericula Martis
 Optata unanimes revocabat ad otia Gallos.
 Cùmque suos sacris pius instaurasset honores,

PÆDOTROPHIÆ LIB. III. 65

Poscebat prolem superos, & supplice voto
 Conjuge cum unanimi, quâ nil augustius usquam est.
 Quâsque sacras ædes, quæque indefessus adibat
 Tempia Deûm, castas & dona ferebat ad aras,
 Non hyemis, non illum æstûs cura ulla tenebat,
 (Tantus amor) non qui mediis sæpe imber in agris
 Foedabat peditem, atque iter occludebat eunti.

Vos ô, si quâ pios respectant Numina Reges,
 Cælicolæ, si quid sancti meruere labores.
 Este boni, facilémque piis date questibus aurem:
 Este boni, tandémque altam fundate beatâ
 Prole domum, & lætos natis augete parentes.
 O mihi fatalem Lachesis si differat horam,
 Dum liceat spectare diem cùm mascula proles
 Spes generis tanti superas in luminis oras
 Existat sacro ex utero, cùm Regia tota
 Personet ingenti plausu, cùm incensa per urbes
 Undique festivis celebrentur compita flammis,
 Lætitiâque fremat Populus, spémque omine fausto
 Concipiat fore jam ut dubiæ discrimina sortis
 Nulla ferat, placidâ sed longùm in pace quiescat.
 Quódque colunt ultro per tot jam sæcula nomen
 Florentes latè Populi, quos alta Pyrene,
 Quos & magna Thetis, magnique sonantia Rheni
 Flumina, & aeris includunt montibus Alpes,
 Usque colant, servétque suum fors læta tenorem,
 Tunc neque Naturæ penetrâsse arcana latentis,

Nec

66 PÆDOTROPHIÆ LIB. III.

Nec tantum huic operi nos impendisse laborum
 Pœniteat, nostro si munere Regius Infans
 Educandus erit, si non solum ista capeſſent
 Plebeia praecepta nurus, sed regia nutrix
 Ipsa etiam colet, ac memori sub mente recondet,
 Noſtraque ad anguſtas iterabit carmina cunas.

F I N I S.

